

"לבניינה של תורה" – חלק שסו

שיחה שנמסרה בביהמ"ד כפי מו"ר ראש הישיבה, הרב ברוך ויזר שליט"א

"הכל בגזירת עליון"

שיחה בעת מגיפת הקורונה (ט)

"וְשָׁמַר נֶפְשׁוֹ מֵאֵד"

עצמיות: "אולי היינו צריכים להתנהג כך, מדוע לא פעלנו אחרת".

הרב שמואל אליהו שליט"א סיפר פה שאביו, הרב מרדכי אליהו זצ"ל, היה חוזר על דברי הגמרא שאין לפחד מדברים שכאלה אלא רק לפחד מלחטוא ומלאבד את העולם הבא²:

"אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תְּמִיד"³ –
ההוא בדברי תורה כתיב".

"המכין מצעדי גבר"

עלינו לברר לעצמנו מהי הדרך הנכונה להתייחס למציאות זו לאור התורה.

ברצוני לקרוא בפניכם קטע ששלחתי לאברכים בערב הפסח. את הדברים הללו כתב יהודי גדול בן-דורנו, הרב דניאל פריש זצ"ל בעל ה'מתוק מדבש', על י"ג

עיקרי האמונה: "טוב מאוד לחזק האמונה, להתרגל לומר בכל יום שלוש עשרה עיקרים. הרבה צדיקים נהגו והזהירו לאומרו כמה פעמים ביום, כי יסוד יסודות ועמוד האמונה התמימה הוא להאמין בה' יתברך על כל דבר קטן וגדול שיארע לך שהכל הוא מאתו יתברך שמו,

אנו עומדים לצאת לבתינו בתום תקופה ראשונה של 'זמן' קיץ מיוחד ושונה בו הישיבה וישיבות אחרות מתנהלות במתכונת קפסולות. זוהי אכן מציאות שונה ומורכבת, אולם כל זה הוא רק צידה החיצוני והמסגרת החיצונית של המציאות. עלינו להפנות את תשומת ליבנו אל הערך הפנימי שעלינו להפיק לאחר שבועיים וחצי שחלפו מאז חזרתנו לישיבה.

בשבוע שעבר עסקנו במידת הזהירות, שמחד גיסא מחייבת אותנו להיזהר בשמירת הנפש ומאידך גיסא מזהירה אותנו מפני "היראה השוטה", כלשונו של ה'מסילת ישרים', שאיננה נכונה¹. בה במידה שעלינו לשמור על חיינו ועל חיי זולתנו, עלינו אף להישמר מלהיכנס לפאניקה ולהיסטריה.

כיצד באמת לא נפחד במצב שכזה? האם אכן יכול האדם להיות שרוי ברוגע נפשי במציאות שכזו? הלוא חוששים כעת מהתפרצות גל שני של המגיפה. אלפי תלמידי בתי ספר מצויים בבידוד והדבר זורע היסטריה ופחד. באחד הימים האחרונים התייעץ איתי מישהו בנוגע למשפחה שלימה השרויה במתח עצום עקב היותם חוששים מהידבקותם בנגיף. הדבר ממלא אותם בהאשמות

² ברכות, דף ס, עמוד א: "ההוא תלמידא דהוה קא אויל בתריה דרבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דציון. חזייה דקא מפחיד, אמר ליה: חטאה את, דכתיב: 'פחדו בציון חטאים!' אמר ליה: והכתיב: 'אשרי אדם מפחד תמיד?' - אמר ליה: ההוא בדברי תורה כתיב. יהודה בר נתן הוה שקיל ואויל בתריה דרב המנונא, אתנת. אמר ליה: יסורים בעי ההוא גברא לאתווי אנפשיה? דכתיב: 'כי פחד פחדתי ויאיתיני ואשר יגרתי יבא לי'. - והא כתיב: 'אשרי אדם מפחד תמיד?' - ההוא בדברי תורה כתיב".

³ משלי, פרק כח, פסוק יד

¹ עיין בהקדמת חובות הלבבות: "מן הזהירות שלא תרבה להיזהר".

שאף זה הוא ממנו יתברך. הוא יודע שדבר זה היה מתרחש בכל אופן, אלא אם כן הוא זלזל בהוראות גורמי הבריאות, שהם הקובעים לנו את גבולות השמירה הנדרשת.

”וְהַבּוֹטֵחַ בְּה' חֶסֶד יִסּוּבְּכֶנּוּ”

ברצוני להוסיף קומה, המושתתת על יסוד גדול. הרמב”ם ב'מורה הנבוכים'⁶ מאריך בעניין האמונה, והוא עצמו כותב שיש ללמוד הרבה את דבריו שם. בתוך דבריו הוא כותב: ”לפי ערך דעת כל בעל דעה תהיה ההשגחה בו, והנה האדם השלם בהשגתו אשר לא תחדל דעתו מה' תמיד, תהיה ההשגחה בו תמיד”. כאשר אדם 'חי עם הקב"ה' אף הקב"ה מלווה אותו ו'חי איתו'. ”והאדם השלם בהשגתו אשר רוקן את מחשבתו מה' בעת מסוים, הרי תהיה ההשגחה עליו בעת מחשבתו בה' בלבד, ותתרוקן ההשגחה ממנו בזמן עסקיו” – אם האדם מוציא את הקב"ה מתחום חייו גם הקב"ה מתרחק ממנו ומשאיר אותו להתמודד לבד. ככל שהאדם מגדל יותר את מידת האמונה והביטחון שלו בקב"ה, כך הקב"ה יותר משגיח עליו בהשגחה פרטית ויותר מעורב בחייו, מפני שהוא מאפשר לו להיכנס.

אני נזכר כעת שבהיותי בשיעור א' שמעתי ממו"ר הרב הדרי זצ"ל את דברי ה'זוהר'⁷ על הפסוק:⁸ ”נֹדַע בְּשִׁעָרַי בְּעֵלָה” – ”לפום מה דמשער בליביה”. בהקשר לדברים אלו הוא הביא את דברי האדמו"ר מקוצק: ”הקב"ה נכנס במקום בו נותנים לו להיכנס”, והם הם דברי הרמב"ם ב'מורה נבוכים'.

ממשיך הרמב"ם וכותב: ”בעת שלמות מחשבת האדם והשגתו את ה' יתעלה בדרכים האמתיים וחשקתו במה שהשיג, לא ייתכן אז כלל שיפגע באותו אדם מין ממיני הרעות, לפי שהוא עם ה' וה' עמו. אבל בעת פנותו ממנו יתעלה אשר הוא אז מוסתר מה', הרי ה' מוסתר ממנו, והרי הוא אז מזומן לכל רע שיארע שיפגע בו”.

והוא בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים. עוד יש להתחזק ולהתבונן תמיד על השגחתו יתברך על כל פרט ופרט, ש'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרים עליו מלמעלה”⁴. מתוך כך לא תקפיד ולא תשנא את חברך”.

אנשים נוטים להאשים אחרים בדברים הקורים להם. אולם, האמת היא שלא בגלל שפלוני נהג בצורה מסוימת חברו נדבק במחלה, אלא הגורם לכך הוא שכך נגזר עליו משמיים. אלו הם דברים פשוטים שאנו לומדים בבית-המדרש, אך הם מצריכים עמל גדול על מנת לקנותם ולהפנימם. בתקופה זו מצויים ניסיונות רבים בעניינים אלו.

ממשיך הרב פריש בדבריו הנפלאים: ”ניסיתי הרבה פעמים שלא לעשות עסק מדבר שכבר עבר. כגון: מה שנעשה אתמול – אם היו עושים כך היה יוצא יותר טוב וכדו', שאם היו עושים כך היה יוצא יותר טוב וכדו', וכן דבר שממילא אי אפשר כבר לשנות ולתקן” פעמים רבות אנו מתמלאים צער על דברים שעשינו, וחושבים שהיה עלינו לכלכל את צעדינו באופן שונה. לעיתים הדברים תלויים בגורם אחר ”או השני ממילא לא ישמע ולא ישנה את דעתו”. הרב דניאל פריש מעיד על עצמו שהוא התאמץ שלא לעשות מזה עסק, הלוא לא תמיד ניתן להיזיז אדם מבחירתו, ”אם כן טוב השתיקה, וניצולים על ידי זה מכמה רעות”. לפעמים הדבר יכול לקרות אף בין אדם לאשתו. במקרה שכזה עלינו לדעת שאם השני אינו מסוגל להשתנות יש להתבונן על כך כדבר שבא מאיתו יתברך. ”ותתבונן ותבין כי הם דברים הרגילים בחיי האדם, וצריך לזה שימת לב, ובעזרת ה' יהיה לך מזה תועלת גדול ומנוחת הנפש”, ואם לא ינהג כך יתקיים בו הפסוק:⁵ ”וְהָיְתָ מְשָׁעַ מִמֶּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה”...

כאשר אדם יודע שהכל מהקב"ה, יחד עם כך שהוא נוהר בהתאם לחובת הזהירות הנדרשת לפי ההשתדלות האנושית הנורמטיבית, הוא רגוע. גם אם חס ושלום יהיה משהו פחות טוב הוא מאמין

⁶ חלק ג, פרק נא (בתרגום הר"י קאפח)

⁷ חלק א, דף קג, עמוד א

⁸ משלי, פרק לא, פסוק כג

⁴ חולין, דף ז, עמוד ב

⁵ דברים, פרק כח, פסוק לד

”אין עוד מלבדו“

רבי חנינא יודע ש'הטבע' הוא בגימטרייה "א- להים"¹², ר' חנינא שידוע שלכשפים יש כוח מוגבל בהתאם למידה שהקב"ה קבע להם. גם הם נשלטים על ידי הקב"ה, שבידו לא לתת כוח לכשפיה של אותה מכשפה הרוצה להזיק לאחרים. רבי חנינא בוטח בקב"ה, מאחר והוא יודע שאין עוד מלבדו.

ממשיך 'נפש החיים': "ובאמת הוא עניין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו רושם כלל" – אדם מסוגל להעפיל למדרגתו של רבי חנינא שלא ישלוט בו שום דבר בעולם הזה. "כשהאדם קובע בליבו לאמר: הלא ה' הוא האלוקים האמיתי" – דהיינו: השליט¹³ – "ואין עוד מלבדו יתברך שום כוח בעולם וכל העולמות כלל, ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כוח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד, ברוך הוא". על האדם לסגל לעצמו את ההכרה שאין כוח בעולם מבלעדי ה', ואף לא מנהיגי מדינות, חשובים ככל שיהיו. ודאי שעל פי מידת ההשתדלות יש להצביע כראוי ולפעול כראוי ולקיים צבא, משום שזו הגזירה שנגזרה עלינו במסגרת חיי העולם הזה. הלוא איננו מלאכים ואנו נזקקים לבצע את ההשתדלות¹⁴. על אדם האומר שהוא מעדיף לסמוך על הנס כתב ה'מספיק לעובדי ה'¹⁵ שזוהי חוצפה, שהרי ישנה חובה להתאמץ. כאשר אדם במצב שעליו ללכת לרופא אכן חלה עליו חובה לעשות כך, שהלוא

ייתכן שזהו הבסיס לדבריו המפורסמים של 'נפש החיים' שאלמלא הם לא ניתן כלל להתחיל לפעול בחיים – אי אפשר ללכת לעבודה, אי אפשר ללכת לרופא, אי אפשר להיכנס לרכב, אי אפשר ללכת ברחוב, בפרט במציאות של ימים אלו. אלמלא יסוד אמוני זה האדם עלול לאבד את תחושת היציבות של במציאות.

רק לפני ימים ספורים עמדנו במעמד הר סיני בו התגלה כבוד ה', כפי שאמר משה רבנו⁹: "אֵתָה הָרְאָתָ לְדַעַת פִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְבְּדוֹ". ואומר על כך רש"י: "כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה פתח להם שבעה רקיעים. וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים. וראו שהוא יחיד", אין שום כוח אחר בעולם כלל.

הגמרא¹⁰ מוסיפה ש"אין עוד מלבדו" – "ואפילו כשפים". היא מספרת על כך סיפור מופלא: "ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה דרבי חנינא", היא לקחה עפר מתחת רגליו מתוך כוונה לכשף אותו. "אמר לה: שקולי, לא מסתייעא מילתיך. 'אין עוד מלבדו' כתיב". איני חושש ממעשייך מפני ש"אין עוד מלבדו"! מקשה על כך הגמרא שבאמת הקב"ה נתן כוח למעשי הכשפים לחולל דברים: "והאמר ר' יוחנן: למה נקרא שמן כשפים? שמכחישין פמליא של מעלה", ומתרצת שזכויותיו של רבי חנינא עמדו לו. מסביר 'נפש החיים' שהכוח שניתן לכשפים הוא חלקי¹¹: "שרק סדור כוחות הפמליא של הכוכבים והמזלות קבע הבורא יתברך כוח בכוחות הטומאה שיהו יכולין להפכם, אבל לא שיהא בכוחם לשנות, חס ושלום, מסדר הפעולות הקדושים של כוחות המרכבה קדושה. ואדרבה כשמשיביעין אותם בשמות של כוחות הקדושה, ממילא כרגע מתבטל כל עניני פעולתם לגמרי".

הקב"ה מסר את העולם להנהגת הטבע, הפועלת על פי חוקיות עקבית. אדם החי רק את עולם הטבע נשאר אך ורק במימד זה של המציאות. לעומתו,

⁹ דברים, פרק ד, פסוק ה

¹⁰ חולין, דף ז, עמוד ב

¹¹ שער ג, פרק יב

¹² עיין תניא, שער היחוד והאמונה, פרק ו: "והנה שם 'א-להים' הוא שם מדת הגבורה והצמצום, ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע, לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם, ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע. ושם 'א-להים' זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש".

¹³ עיין שלחן ערוך, אורח חיים, סימן ה: "ובהזכירו אלקים, יכוון שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם".

¹⁴ עיין מסילת ישרים, פרק כא: "וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה (גזירת קיצבת מזונות שקצבו לו בראש השנה) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם (בראשית ג): 'בועת אפך תאכל לחם', אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו".

¹⁵ עמודים 118-119 (במהדורת פלדהיים)

לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה

העולם מתגלגל בדרכים נעלמות. שוטר כלשהו בארצות הברית דרך על מישהו עד למותו, ובעקבות כך מלחמה ניטשת ברחובות. הקב"ה מנהל את העולם. החושב שהעולם מתנהל לפי 'מקרים' אינו מבין כלום! הוא כאילו לא נכנס לבית המדרש, הוא לא שייך לבית המדרש, הוא לא התחיל להבין את עניינה של תורה ואת דרכיו של הקדוש ברוך הוא ומה זו אמונה בהשגחה פרטית¹⁹. אין שום דבר, אין פרט, שנמלט מהשגחתו של הקב"ה! "אין אדם נוקף אצבע מלמטה, אלא אם כן גוזרים עליו מלמעלה".

חשוב מאוד שאדם יתרגל לחיות לאור אמת זו, בפרט בתקופה זו הרוויה במתחים ובחרדה מהעתיד הלא-נודע. את האמונה הזו עלינו להטמיע בנפשנו בתקופה זו. בימים אלו בהם אתם נוסעים לבתיכם הביאו עימכם את הדברים הללו לשולחן השבת בבית. פתחו את הסוגיות, חיזרו על השיחה, שאלו שאלות, עיינו במקורות עליהם אנו מבססים את דברינו.

כשאנו לומדים סוגיה בענייני דעות עלינו לבסס את דברינו על יסודות איתנים של תורה, ולא מרעיונות חלקיים פרי דמיונם של כל מיני אנשים הכותבים את דעתם הם. אנו חיים מפי התורה, מפי הגמרא ומפי חז"ל הקדושים, דרך מסורת התורה שבעל פה שקיבלנו מרבותינו שליט"א. מתוך כך נתחנך אנחנו, קודם כל, ונחנך את סביבתנו ש"אין עוד מלבדו".

נסיים בסיפור מופלא שהרב הדרי זצ"ל היה מספר פעמים רבות. חסיד חב"ד חישב את מאזן הוצאותיו. הוא כתב שני טורים – אחד של הוצאות בשמאל ושני של הכנסות בצד ימין. בסופו של חשבון הוא כותב: "סך הכל: אין עוד מלבדו".

מש"נתנה רשות לרופא לרפאות¹⁶ חייבים לעשות את ההשתדלות הזו והיא הפכה להיות חובה. אולם, החושב שהכל תלוי רק ברופא הוא מסכן. הוא חי בעולם חסר בורא מנהיג ומשגיח, הוא חי לבדו בעולם, הוא חי רק לפי הטבע, כמו שאמר הרמב"ם ב'מורה הנבוכים'.

ממשיך 'נפש החיים' ואומר שבאותה מידה שאדם ממלא את כולו באמונה בה' "כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל". למרות שלכשפים יש כוח לפעול, בכל זאת – כאשר אדם נהג כשורה ועשה את ההשתדלות הנדרשת ממנו, והוא מאמין בכל נימי נפשו בקב"ה אומר על כך הרמב"ם ב'מורה': "שבעת שלמות מחשבת האדם והשגתו את ה' יתעלה בדרכים האמתיות וחשקתו במה שהשיג לא יתכן אז כלל שיפגע בו באותו האדם מין ממיני הרעות לפי שהוא עם ה' וה' עמו".

סגולה זו תלויה בביתנו. מומלץ לאמץ מנהג זה ולתלות את הדברים בכל בית. כאשר אדם חושש מלעלות לאוטובוס או מלהתגייס לצבא עליו לקרוא את דברי 'נפש החיים' הללו, ועל ידי כך ירכוש מנוחת הנפש ואמונה בהשגחת ה', עם כל הזהירות הנדרשת.

"דעביד רחמנא לטב"

צריך ללמוד זאת לא פחות מאשר את ברכות ובבא קמא¹⁷. צריך ללמוד זאת ולחיות לאור זאת, ולעבוד על קניית מדרגה רוממה זו במשך כל החיים. אדם הספוג באמונה אינו אדם לחוץ, הוא אינו מאבד את עשתונות נפשו, יש לו מנוחת הנפש. הוא יודע שהדבר הקובע בסופו של דבר הוא השגחתו של הבורא יתברך וממילא הוא רגוע, שהלוא הוא יודע שהוא בידיים של הקב"ה וכל שה' עושה הוא לטובה¹⁸.

השיחה נערכה בידי אהרן ארמוני

¹⁹ עיין רמב"ן, שמות, פרק יג, פסוק טז: "שאינ לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד... הכל בגזירת עליון".

¹⁶ ברכות, דף ס, עמוד א; בבא קמא, דף פה

¹⁷ עיין פירוש המשניות לרמב"ם, סוף ברכות: "שדרכי תמיד בכל מקום שיש איזה רמז בענייני אמונה אבאר משהו, כי חשוב אצלי להסביר יסוד מהיסודות יותר מכל דבר אחר שאני מלמד".

¹⁸ עיין שלחן ערוך, אורח חיים, סימן רל, סעיף ה: "לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל מה דעביד רחמנא - לטב עביד".

